

Kennismaking met Luther- Dick Wursten

1 Samenvatting van de tekst

Dat Luther een boeiende figuur is en blijft wordt duidelijk uit wat er dit jaar allemaal over hem verschijnt, vijfhonderd jaar na **31 oktober 1517**. Op die dag zou hij de '95 stellingen over de aflaten' aan de deur van de kloosterkerk te Wittenberg hebben opgehangen. Historisch is dit niet zo. Wel heeft hij als gewetensvol monnik, pastor en theologieprofessor **de handel in aflaten een halt willen toeroepen**. Hij vond het een schandaal dat er misbruik gemaakt werd van het schuldbesef en van de dreiging met de hel om geld binnen te krijgen en dat 'aflaten' niets met bekering te maken hadden, maar louter met geld geven. Zelfs voor overledenen kon met zondestraf afkopen! Genade is geen koopwaar, zegt Luther. Wel kon Luther aannemen dat 'goede werken-doen' als genoegdoening voor eigen falen, mogelijk was.

In **een brief** van 31 okt. 1517 gericht aan zijn aartsbisschop beklagt hij zich over de aflaatpredikers die ver hun boekje te buiten gaan en een onvoorstelbare schade aanrichten. Hij is overtuigd dat de aartsbisschop die geraakt is door de emotionele toon en de woede in de brief, niet op de hoogte is van de schandelijke aflaten-praktijken. Aan die brief voegt hij ook 95 stellingen toe waarin in aflaten wil ontdoen van de ketterse praktijken. De aartsbisschop laat de theologen van Mainz het geschrift onderzoeken. Zij menen dat het niet echt onjuistheden bevat, maar dan toch 'dynamiet'. Wat de aartsbisschop doet besluiten de zaak naar Rome door te sturen en dan begint het onderzoek. De **95 stellingen** heeft Luther bekend gemaakt door ze te laten spijkeren op de poort van de kloosterkerk die diende als bekendmakingsplaats voor het universitair milieu. Ook naar vrienden stuurde hij die door en dit ook weer met het oog op een debat onder theologen over 'hoe aflaten dienden opgevat en hoe ze konden functioneren binnen een vorm van boetepraktijk'. Kritisch was hij daarbij t.a.v. het misbruik t.g.o. de zielen in het vagevuur, want boete heeft met échte bekering te maken. Daar het geld dat aflaten oprachten gevoelig lag voor de gevestigde kerk, lokte hij meteen conflict uit. Hij raakte aan de geestelijke en de financieel-materiële fundamenten van de kerk die hij alleen maar wou uitzuiveren en herijken op Christus.

Drie lessen voor onze tijd:

1 De kerk is er omwille van de mensen, en niet omgekeerd.

Luther wou de kerk hervormen en uitzuiveren. Theologen en clerus moesten zich dus bevragen, want ze dienden ten dienste te staan van de geloofsgemeenschap. Daar er geen antwoord kwam vanwege de aartsbisschop op Luthers schrijven, maar een jaar later wel vanuit Rome en Luther meteen verketterd werd, wist hij zich voor het 'failliet' van de kerk geplaatst. Hij roept de gelovigen op zelf vorm te geven aan de 'gemeente van Christus' en daarbij is de Bijbel het criterium. Het leidt tot een nieuwe vorm van kerk-zijn, los van paus en bisschoppen. De landstaal wordt ingevoerd, priesters huwden, kloosters werden opgeheven, heiligenverering afgeschaft. Overal ontstaan autonome groepen die Luther zelfs wat zal terugroepen. Maar nooit aanvaardt hij dat de vrijheid van de christenmens voor God door het instituut zou teniet gedaan worden. De kerk is er alleen ten dienste van de mensen.

2 Geloof en leven op elkaar betrekken is een gewetenszaak.

Dat morrelen aan de kerk heeft veel losgemaakt, o.m. dat geloof en leven echt met elkaar te maken hebben. Daarvoor gebruikt Luther moderne middelen van zijn tijd bij de Bijbelstudie: terug naar de brontekst in de originele taal. Die tekst dient voor zichzelf te spreken en niet in interpretatie beperkt te worden door 'kerkelijke instituten'. Ook nu is dit – ook voor de protestantse kerken – nog een

wezenlijke opdracht. Durven wij het aan in onze geseclariseerde tijd de Bijbel echt te laten spreken, zonder bevoogding van bovenuit en zonder de onderlinge onenigheid?
3 Het wij-zij-denken in religie moet overstegen worden

Luther gebruikte heel wat middelen om zijn boodschap te verspreiden: boekdrukkunst, volkstaal, populaire voorstellingen, enz. met als gevolg dat de hele christelijke samenleving uiteenvalt. Er ontstaat regelrechte polarisatie rond geloofskwesties, wat leidt tot hevige godsdienstoorlogen. Ook vandaag is het een opgave, om teruggaand naar de bron, te voorkomen dat het belang van religie bedreigend zou zijn voor elkaar en ons verdeelt. Het wij-zij denken in religie moet overstegen worden.

2 Methodische suggesties voor de bijeenkomst

* N.a.v. de 500ste verjaardag van het zgn. aanbrengen van de '95 stellingen' aan de deur van de Kloosterkerk te Wittenberg krijgen we als gespreksthemata voor deze maand een bijdrage aangereikt door een protestants predikant ter kennismaking met Luther en wat zijn betekenis kan zijn voor ons vandaag. Dick Wursten geeft er drie belangrijke aspecten van aan.

* *In punt 3* van deze notities geef ik een artikel uit K&L 'Tweespraak' n.a.v. de bidweek voor de Eenheid onder de christenen van 2017 waarin Patrick Derde, pastoor in de Geuzenhoek, Vlaamse Ardennen en Jelle Creemers, docent aan de Evangelisch Theologische Faculteit Leuven zich afvragen: 'Wat kunnen katholieken en protestanten van elkaar leren?'

* *In punt 4* een korte tekst van kard. Reinhard Marx waarin hij de belangrijke vooruitgang in de oecumene tussen katholieken en protestanten aangeeft. Beide teksten kunnen als achtergrond dienen voor de gespreksleider/ster.

* Wie het haalbaar acht, kan ook een *plaatselijke dominee* uitnodigen, al was het maar om gewoon aan het gesprek deel te nemen. Best vooraf de gesprekstekst aan hem of haar bezorgen. (je kan die van internet afhalen en doorsturen.)

* **Héél boeiend** is het alle deelnemers te laten stemmen op twee citaten met de vraag of deze van het Concilie van Trente (1545-1563) dan wel van Maarten Luther zijn.

a. "Wanneer iemand zegt dat de mens door zijn eigen werken, gerechtvaardigd kan worden, hij zij vervloekt"

b. "Wie de waarheid van de pauselijke aflaat weerspreekt, hij zij veroordeeld en vervloekt"

Bespreek na elk citaat. Je vindt alle gegevens voor de bespreking ervan op <https://oecumeneopmaandag.wordpress.com/2014/10/>.

*Onderstaande cartoons kan je bespreken.

De eerste is een illustratie uit 1521: De Paus als Antichrist. Uit *Martin Luther: Passional Christi und Antichristi*. Wittenberg, Johannes Rhau-Grunenberg, 1521. Je merkt hoe de paus aflatenbrieven schrijft als het geld maar binnenstroomt... De cartoon geeft iets weer van de grimmigheid van de reactie van Luther tegen de paus. Die kwam nadat hij geen antwoord kreeg op zijn schrijvenaar de aartsbisschop (met de 95 stellingen in bijlage) en de zaak naar Rome verhuisde....

De tweede is een 17de-eeuwse cartoon: Luther en Calvijn op een weegschaal gewogen met 'Rooms Gebroet' (en de duivel). De tekst in oud-Nederlands kan ik niet helemaal ontcijferen. Toch dit: "Kon men Luther en Calvijn (horen praten?): zij komen met haar twee al 't Rooms gebroet ophalen. Schoon haar Satan feekt te helpen in die noot. Hij spant zijn kragten in en met zijn paardenpoot Geklommen op de schaal evenwel verlegen Zoo blijft op aard

Lutherus en Calvijn u komt alleen de eer.

Antichristi.

Hie sitzt der Antichrist ym tēpell gots vnd erzeygt sich als got
 wie Paulus verkündet. 2. Tessal. 2. vorändert alle gotlich ord-
 nung / wie Daniel sagt / vnd vnterdrecket die heylig schrifft /
 verkauft dispensation / Ablass / Pallia / Bisthumb / Lehen / erhebt
 die scherz der erden / löst auff die ehe / beschwerdt die gewissen
 mit seynen gesetzen / macht recht / vnd vmb gelt zureyft er das /
 Erhebt heyligen / benedeyet vñ maledeyet yns vierde geschlecht
 vnd gebewt sein stym zuhören / gleych wie gots stym. c. sic ois,
 dist. 19. vnd niemants fall ym eyreden. 17. q. 4. c. Nemin.

*Hier zit men Luter en Calvinus tegen prulen
 Zy kennen met haar twee al't Rooms gebroet ophalen
 Schoon haar de Satan seekt te helpen in die noodt
 Hy spant zyn kragten in en met zyn paardenpoot*

*Geklommen op de fchaal staat evenwel verlegen
 Zoo blijft op aard het zwaarste eck allijt t'zwairste wegen
 O Stigters van den dienst der Godheid triumpheer
 Lutherus en Calvyn u koont alleen de eer*

M V H

3 Wat kunnen katholieken en protestanten van elkaar leren?

In de zogeheten Geuzenhoek van Sint-Maria-Horebeke in de Vlaamse Ardennen ontmoeten katholieken en protestanten elkaar geregeld. Van die ontmoetingen stak pastoor Patrick Derde een en ander op.

Patrick Derde, Pastoor in de Geuzenhoek, in de Vlaamse Ardennen.

De hoge muren tussen de kerkgemeenschappen mogen stilaan wel tot het verleden gaan behoren. Voorheen verschanste elke gemeenschap zich in loopgraven, om elkaar te beschieten telkens het maar kon. Er is echter ook warmte te vinden bij wie anders denkt over het geloof. We komen pas echt verder wanneer we open en eerlijk in elkaars ogen mogen en willen kijken. Anders gezegd, wij, katholieken, kunnen beslist leren van zij, protestanten. Het omgekeerde mag ook waar zijn.

Een treffend voorbeeld daarvan zijn de kerkgemeenschappen in de regio Oudenaarde. Onze katholieke parochie Oscar Romero werkt geregeld samen met de protestante geloofsgemeenschap van Korsele, daar al actief sinds 1564. Zo zijn er jaarlijks twee oecumenische diensten in de ene kerkgemeenschap terwijl de andere kerk dan gesloten blijft. Dat gebeurt ter gelegenheid van het Geuzenfeest, vanouds een eigen protestants feest halverwege augustus, en de eucharistieviering tijdens de Bidweek voor de Eenheid van de Christenen. Daarbij mogen wij ons bewust worden van de onderlinge verschillen. Zo kunnen wij leren hoe protestanten de waarde van het Woord breed toepassen in hun dagelijkse leven zowel als in hun vieringen. De preek hoeft echt niet klaar te zijn in zeven minuten. Ook kunnen wij leren hoe zij de waarde van democratie toepassen in hun organisatie van de geloofsgemeenschap. Doorgaans wordt een protestantse gemeenschap geleid door een kerkraad (niet te verwarren met onze kerkfabriek), samengesteld door de geloofsgemeenschap zelf. Die kiest gezamenlijk de dominee, de ouderlingen en de diaken(s). Die verkozen kerkraad is verantwoordelijk voor het dagelijkse bestuur en het bijbehorende beleid. Gevolg: haast iedereen wordt betrokken bij de beslissingen als geloofsgemeenschap. Als dat niet democratisch is!

Kunnen wij het in onze katholieke geloofsgemeenschappen opbrengen dat onze zondagse vieringen door meer aandacht te besteden aan het Woord ook langer zullen gaan duren? Is het ons waard meer energie te steken in de toetsing van

© Reinhart Croon

ons leven aan het Woord? Of hebben we onze zondagvoormiddag toch maar liever niet al te vol met vieringen die ons leven overhoop kunnen halen? Willen onze parochieploegen voort uitgroeien tot het beleidsorgaan voor dagelijks bestuur van de parochie en de geloofsgemeenschap of houden wij het liever bij een maandelijkse samenkomst die hooguit probeert de algemene principes wat mee uit te tekenen? Slagen wij erin de diaconie in onze beleidsorganen te verankeren? Niet alle heil komt van de overkant, maar we mogen best wel leren van elkaar.

*****

Geen twee christenen zijn dezelfde, al behoren ze tot dezelfde Kerk. Volgens protestants theoloog Jelle Creemers kunnen christenen met diverse achtergronden elkaar dus maar beter persoonlijk opzoeken.

Jelle Creemers, docent aan de Evangelisch Theologische Faculteit

Leuven. Wat kunnen protestanten van katholieken leren? Als protestant vind ik dat een bijzonder lastige vraag. Om te beginnen ben ik niet geneigd te denken vanuit het beeld van twee groepen, 'de katholieke' en 'de protestanten', maar vanuit de gelovige enkeling. Geen twee protestanten zijn dezelfde en geen twee katholieken zijn dezelfde. Iedere christen beleeft zijn of haar geloof op een eigen manier. Daarom is het belangrijk dat christenen met diverse achtergronden zelf elkaar opzoeken om van elkaar te leren. Eens een bezoek brengen aan andermans kerkgebouw of een andere kerkdienst bijwonen - het biedt daartoe een ideale gelegenheid.

Ik kan u natuurlijk wel vertellen wat ik als protestant leerde van katholieke vrienden en collega's. En de belangrijkste les is voor mij eenvoudigweg 'meer katholiek zijn'. Dat klinkt misschien flauw, maar het is echt geen boutade. 'Katholiek' heeft vanouds twee betekenissen. Zo betekent het enerzijds 'wereldwijd' of 'universeel'. Meer dan ik, als protestant, zijn mijn katholieke gesprekspartners er zich van bewust dat ze deel uitmaken van een wereldwijde christelijke gemeenschap. De Kerk is groter dan mijn parochie. 'Meer katholiek zijn' betekent voor mij dus dat ik nu meer bewust nadenk over hoe ik mijn verbondenheid met de wereldwijde christelijke Kerk kan beleven: door te bidden voor de vervolgde Kerk, door broeders en zusters in armere werelddelen materieel te ondersteunen of door onze lokale kerkgemeenschap tot een warme plaats te maken voor christenen van andere origine.

Anderzijds betekent 'katholiek' eenheid in verscheidenheid. Met diversiteit kunnen protestanten echter vaak niet zo goed omgaan, aldus leert de geschiedenis. Daarom is het protestantisme zo'n verbazingwekkend verdeeld veld: keer op keer splitten kerkgemeenschappen om allerlei theologische of praktische meningsverschillen. De katholieke Kerk geeft binnen haar eenheid ruimte aan een verbluffende spirituele verscheidenheid, aan een veelvoud aan tradities, geloofsnadrukken enzovoorts.

Ik zie ook wel de nadelen van zo'n diverse gemeenschap, die met strakke hiërarchische structuren bij elkaar wordt gehouden. Van katholieken leerde ik echter verschillen veeleer te beschouwen als verrijking dan als bedreiging. Ik kan iets leren van ieder die zijn geloof anders beleeft en ik heb in mijn geloofseigenheid ook iets te bieden. Daarom bezoek ik graag katholieke gemeenschappen en vieringen. Wederzijdse verrijking is mogelijk als ik me daarvoor openstel en een stap doe naar de ander. Pas als ik bij de ander 'thuis' op bezoek kom, kan ik hem of haar echt leren kennen.

4 Eenheid van protestanten en katholieken is al realiteit

Volgens kardinaal Reinhard Marx beseffen katholieken en protestanten onvoldoende hoeveel vooruitgang de oecumenische dialoog al heeft geboekt. De eenheid van katholieken en protestanten is vandaag, vijfhonderd jaar na het begin van de Reformatie, nu al een realiteit en niet louter fantasie. Dat verklaarde kardinaal **Reinhard Marx**, de voorzitter van de Duitse bisschoppenconferentie en voorzitter van de Commissie van Bisschoppenconferentie van de Europese Unie (COMECE), op een oecumenische vesperdienst op Pinksterzondag in München. Kardinaal Marx: *Theologisch moeten beide Kerken ervoor zorgen dat die eenheid in al haar facetten en met de steun van iedereen vorm kan krijgen. Onze onderlinge verschillen mogen ons niet scheiden, maar zij moeten ons verrijken.*

Springprocessie

Ook dinsdagmorgen, tijdens de *Springprocessie* in Echternach (Luxemburg), heeft de Duitse kardinaal de christenen opgeroepen tot eenheid. In aanwezigheid van duizenden pelgrims uit Luxemburg en de buurlanden drukte hij de christenen op het hart om midden in een wereld van geweld en terreur aan alle mensen het Evangelie van vrede, verzoening en openheid te prediken.

Bron: *Kathpress.at/Radio Vaticana (Duitstalig)*. Gepubliceerd op Kerknet, dinsdag 6 juni 2017.

5 Bibliografie

Een speciale uitgave van het Eos Magazine, *Geschiedenis: 500 jaar Luther: hervormer, marketeer en mediaster*, 2017 – zie <https://www.eoswetenschap.eu/geschiedenis/500-jaar-luther-hervormer-marketeer-en-mediaster>

Luther: de glossy: mediaman, ketter, inspirator, Uitgeverij Vraagbaak, 2017 – zie <https://www.vuurbaak.nl/nl/product/9789055605309/luther-de-glossy.html>

Andrew Pettegree, *Het merk Luther*, Uitgeverij Atlas Contact, 2016 – zie <http://www.atlascontact.nl/boek/het-merk-luther/>

LyndalRoper, *Luther. De biografie*, Uitgeverij Ambo|Anthos, Amsterdam, 2017 – zie <http://www.amboanthos.nl/boek/luther/>

Elsevier magazine, speciale uitgave over *De reformatie. Hoe hebben Luther en Calvijn ons leven bepaald?*
<https://www.rd.nl/kerk-religie/elsevier-brengt-special-over-reformatie-uit-1.1372474>

Hausoul R. e.a., *De klokkenluider van Wittenberg. Maarten Luther en de reformatie*, religieuze strip, Uitgeverij Jes! Zoetermeer. ISBN 978-90-239-7012-5

Recent verschenen themanummers in drie religieuze tijdschriften over Luther het 'solascriptura' ('alleen de Schrift') en de reformatie:

***Tijdschrift voor geestelijk leven** (TvGL), jg. 73 nr.1, jan.-febr. 2017: De hervorming van het geloof. 500 jaar Reformatie en haar erfenis.

* **De Kovel** nr. 48 van januari 2017, Maarten Luther.

* **Schrift** nr. 285, nr.1, 2017, Alleen de Schrift.

6 Suggesties voor een gebedsmoment (ZJ meebrengen en ook DDW)

Je kan **kiezen** uit volgende liederen uit *Zingt Jubilate* waarvan de uitvoering terug te vinden is op cd's *Door de wereld gaat een lied*– DDW): Z.J. 373 (op DDW16/16); Z.J. 420 (op DDW16/23); Z.J. 710 (op DDW13/23); Z.J.730 (op DDW1/25 en DDW14/2/21); Z.J.733 (op DDW1/26 en DDW19/12).

6.1 Beginlied vrij te kiezen

6.2 Bijbellezing:

Uit de tweede brief van Paulus aan de christenen van Korinthe (5, 14-20)

Ons verzoenen: de liefde van Christus drijft ons

Wat ons drijft is de liefde van Christus, omdat we ervan overtuigd zijn dat één mens voor alle mensen is gestorven, waardoor alle mensen zijn gestorven, en dat hij voor allen is gestorven opdat de levenden niet langer voor zichzelf zouden leven, maar voor hem die voor de levenden is gestorven en is opgewekt. Daarom beoordelen we vanaf nu niemand meer volgens de maatstaven van deze wereld; ook Christus niet, die we vroeger wel volgens die maatstaven beoordeelden. Daarom ook is iemand die één met Christus is, een nieuwe schepping. Het oude is voorbij, het nieuwe is gekomen. Dit alles is het werk van God. Hij heeft ons door Christus met zich verzoend en ons de verkondiging daarover toevertrouwd. Het is God die door Christus de wereld met zich heeft verzoend: hij heeft de wereld haar overtredingen niet aangerekend. En ons heeft hij de verkondiging van de verzoening toevertrouwd. Wij zijn gezanten van Christus, God doet door ons zijn oproep. Namens Christus vragen wij: laat u met God verzoenen.

6.3 Bezinning, uitgesproken tijdens een gebedsdienst met christenen van diverse belijdenissen in het Midden-Oosten door Vader Jamal Khader.

Hij sprak over de oecumene van het bloed. Hij wees erop hoe de christenen zich reeds in hun lijden verenigd weten. “Wanneer ik Irakese christenen, als vluchtelingen in Jordanië heb ontmoet en nadat ik hun verhaal had beluisterd, kon ik hen niet meer vragen tot welke kerkgemeenschap zij behoorden! Zij vertelden mij over hun geloof in Jezus, over het feit dat zij klaar waren om alles op te geven om toch maar hun geloof niet te moeten verloochenen. Niet één heeft zijn eigen Kerk vermeld. Zij weten zich verenigd in hun lijden en in hun geloof. Hun lijden is een bloedband, een vereniging doorheen hun getuigenis, een vereniging in het martelaarschap. Tegenover hen zouden wij ons om onze verdeeldheid en ruzies moeten schamen.”

Tenslotte herinnerde Jamal Khader ook nog aan de woorden van Paus Franciscus naar aanleiding van zijn bezoek aan het Heilig Graf in mei 2014. “Veel christenen worden om hun geloof in de verrezen Christus vervolgd. Wanneer christenen van verschillende geloofsovertuigingen samen lijden, elkaar in een geest van broederlijke naastenliefde zij aan zij bijstaan, ontstaat de oecumene van het lijden, de oecumene van het bloed. Deze is ongemeen krachtig voor de mensen die ze beleven, maar tevens - vanuit het geloof in de gemeenschap van de heiligen – voor de Kerk in haar geheel.”

6.4 Het gebed dat alle christenen verenigt willen we nu samen bewust bidden in verbondenheid vooral met de vervolgd christenen in het Midden-Oosten, maar ook in Afrika op diverse plaatsen en in Azië.

We doen het in éénheid met allen die Jezus' naam belijden:

Onze Vader,...

6.5 Eventueel nog **een lied** nemen (zie keuzemogelijkheid).

Aan- en opmerkingen aan guido.debonnet@skynet.be